

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XX 2021 nr 2 (39) s. 157-164

Ks. ADAM SZPOTAŃSKI*

DOLNOŚLĄSCY KSIĘŻA OCZAMI BEZPIEKI.
AKTA ŚLEDZTWA PRZECIWKO
KS. WŁADYSŁAWOWI BOCHNAKOWI.
PREZENTACJA WYBRANYCH DOKUMENTÓW
INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ

LOWER SILESIA PRIESTS THROUGH THE EYES OF THE SECURITY
SERVICES. THE FILES OF THE INVESTIGATION AGAINST
FR. WŁADYSŁAW BOCHNAK. PRESENTATION OF SELECTED
DOCUMENTS OF THE INSTITUTE OF NATIONAL REMEMBRANCE

Jednostka o numerze IPN Wr 039/10574 (sygnatura dawna 23053/III) dotyczy śledztwa przeprowadzonego wobec ks. Władysława Bochnaka, syna Władysława, urodzonego 11 sierpnia 1934 r. Jednostka zawiera 42 kolejno numerowane karty wraz z załącznikami, łącznie 91 stron. Twórcą dokumentu jest Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych we Wrocławiu. Jednostka ma następującą budowę:

- Strona tytułowa.
- Spis dokumentów.
- Akta śledztwa (31 dokumentów):
 - Karta E-15;
 - Plan czynności śledczych;
 - Doniesienia agenturalne TW „Purecki”;
 - Postanowienie o wszczęciu rewizji;

* Ks. Adam Szpotański – prezbiter diecezji legnickiej; doktor nauk teologicznych (historia Kościoła); pracownik Centrum Badań Historii „Solidarności” i Oporu Społecznego w PRL, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; ORCID: 0000-0003-3861-2304; e-mail: petronius_caius@op.pl.

- Protokół z przeprowadzonej rewizji;
- Postanowienie o przedstawieniu zarzutów;
- Meldunek o przedstawieniu zarzutów;
- Oświadczenie ks. Bochnaka;
- Postanowienie o zamknięciu dochodzenia;
- Meldunek o zakończeniu postępowania karnego;
- Dowody w sprawie (kartki pocztowe i fotografie wykonane przez ks. Bochnaka);
- Odpis aktu oskarżenia;
- Pisma kierowane do prokuratury.

Autorami poszczególnych dokumentów były takie instytucje i osoby, jak:

- Wydział Śledczy Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej (KWMO);
- Prokuratura Powiatowa w Legnicy;
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych;
- ks. Władysław Bochnak.

Status większości dokumentów określono jako „tajne”, na dokumentach brak widocznych dopisków, skreśleń lub innej interwencji zewnętrznej. Zostały one ułożone w logicznym ciągu, co sugeruje, że teczkę należy uznać za kompletną.

Śledztwo wobec ks. Władysława Bochnaka wszczęto 13 kwietnia 1966 r., zakończono zaś 21 maja 1966 r. Było ono prowadzone przez KWMO. Podstawą aktu oskarżenia było naruszenie przez ks. Bochnaka art. 6a dekretu z 5 lipca 1946 r. Ks. Bochnak, jak wielu księży w ówczesnym czasie, z uwagi na brak dostępnych materiałów duszpasterskich przygotowywał takie materiały przy współpracy z ministrantami tamtejszej parafii. Były to m.in. obrazki na wizytę duszpasterską czy wszelkiego rodzaju pocztówki o treści religijnej. Władza ludowa bardzo skrupulatnie kontrolowała wszelką działalność drukarską i publicystyczną ludzi związanych z Kościołem katolickim. Takie działania były podyktowane z jednej strony systemową walką komunistów z Kościołem i duchowieństwem, z drugiej – obawą, aby działania te nie potęgowały w narodzie tendencji antyrewolucyjnych i klerykalnych. Kościół miał zniknąć z przestrzeni publicznej, wszelkie wyrazy aktywności poza murami świątyń były traktowane jak działania wrogie wobec ustroju państwa. A im bardziej dany duchowny akcentował elementy związane z ustrojem dawnej Polski (np. użycie korony w godle), tym systematyczniej był inwigilowany przez bezpieczeństwo. Wszczynianie śledztw, przeprowadzanie rewizji, stawianie zarzutów, formułowanie aktów oskarżenia, takich jak w przypadku ks. Bochnaka, było również okazją do werbunku danego duchownego. Liczono, że oskarżony ksiądz w obawie przed więzieniem będzie bardziej uległy i chętny do potencjalnej współpracy.

Poniżej zaprezentowano pięć najistotniejszych i najciekawszych dokumentów danej jednostki archiwalnej.

Dokument 1.

PLAN
czynności śledczych w sprawie ks. Władysława Bochnaka

W okresie od dnia 25 marca do dn. 7.04.1966 r. Urząd Pocztowy Telekomunikacyjny nr 2 w Legnicy zatrzymał 17 sztuk kart pocztowych z wizerunkiem przedstawiającym orła z koroną na którego tle widnieje obraz Matki Bożej.

Wymieniony Urząd kieruje się tym, że opisany wizerunek uwłacza godłu polskiemu przesyła przedmiotowo pocztówki do KPMO w Legnicy, a ta z kolei tut. Wydziałowi.

Drogą operacyjną ustalono, że pocztówki te wysyła wikariusz parafii św. Trójcy w Legnicy ks. Władysław Bochnak ur. 1934 r. Uważany on jest za człowieka zaufanego biskupa Kominka oraz fanatyka religijnego.

Urząd Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk stwierdził, iż nie wydawał zezwolenia na produkcję tego rodzaju kart.

Wobec powyższego porozumiano się z Prokuraturą Wojewódzką we Wrocławiu, która wyraziła zdanie, że z uwagi na to, iż na pocztówkach tych nie ma znaków świadczących o ich legalnym wydaniu – można wszcząć w tej sprawie postępowanie karne z art. 6a dekr. z dn. 5.07.46 o utworzeniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. [...]

1. Uzyskać w Prokuraturze zezwolenia na przeprowadzenie rewizji u Władysława Bochnaka i takową przeprowadzić.

Celem rewizji będzie odnalezienie i zakwestionowanie negatywu filmowego produkowanych kart oraz zakwestionowanie już wyprodukowanych egzemplarzy.

2. Przedstawienie Władysławowi Bochnakowi zarzutu o podany wyżej czyn i przesłuchanie go w charakterze podejrzanego na okoliczność produkcji i rozpowszechniania kart.

Dalsze czynności będą zależeć od wykonania zaplanowanych.

Ofic. Śl. KWMO we Wrocławiu
ppor. St. Włodarski
(*odręczny podpis*)

Dokument 2.

Legnica, dnia 14.04.1966 r.

Tajne

Wyciąg
z doniesienia tajnego współpracownika pseud. „Purecki”
z dnia 5 kwietnia 1966 r.

Treść

Ks. Władysław Bochnak tak sam jak i wspólnie z chłopcami – ministrantami, z którymi u siebie w domu (wikarówka przy ul. Sądowej nr 34) wykonuje pocztówki aparatem fotograficznym. Na pocztówkach tych umieszczony jest orzeł z koroną i emblemat kultu religijnego z Matką Boską Częstochowską. Z ministrantów tych znam tylko jednego chłopca o nazwisku ADAMSKI zam. w Legnicy przy ul. Kamiennej, który jest zarazem kościelnym przy kościele filialnym św. Jacka w Legnicy. Adamski jest w wieku przed poborowym (do wojska).

W rozmowie z ks. Władysławem BOCHNAKIEM, który powiedział mi, że wyprodukował kilka pocztówek po to aby je wysłać do swoich krewnych lub znajomych z okazji świąt.

Wyk. w 1 egz.

Za zgodnością
Władysław Stefaniuk por.
(*odręczny podpis*)

Dokument 3.

Postanowienie o zarządzeniu rewizji

Dnia 10 maja 1966 r.

Józef Bzdęga Prokurator Prokuratury Powiatowej w Legnicy po rozpatrzeniu sprawy Władysława Bochnaka podejrzanego z art. 6 lite „a” dekretu z dnia 5.VIII.1946 Nr 34 poz. 210 i mając na względzie że zachodzi potrzeba odszukania i zabrania fotokopii i negatywów rysunków o treści religijnej produkowanej bez zezwolenia właściwej władzy jako dowody przestępstwa, które to przedmioty mogą znajdować się u Władysława Bochnaka na mocy art. 129 k.p.k.

postanowił

- 1) zarządzić rewizję u Władysława Bochnaka zam. Legnica ul. Sądowa 34.
- 2) dokonanie rewizji polecić Wydziałowi śledczemu K. W. M. O. we Wrocławiu.
- 3) przesłać w powyższym celu do K. W. M. O. we Wrocławiu dwa odpisy niniejszego postanowienia, w tym jedno doręczyć Władysławowi Bochnakowi przez organ prowadzący rewizję przy jej rozpoczęciu

(pieczęć prokuratury powiatowej)

Prokurator Powiatowy
mgr Józef Bzdęg
(odręczny podpis)

Dokument 4.

Postanowienie o przedstawienie zarzutów
Wrocław 11 maja 1966 r.

Oficer dochodzeniowy Komendy Wojewódzkiej MO we Wrocławiu ppor. St. Włodarski po zapoznaniu się z aktami dochodzenia Nr w sprawie wytwarzania i rozpowszechniania na terenie Legnicy bez zezwolenia właściwych władz, fotokopii rysunku o charakterze religijnym uznał, że istnieje dostateczna podstawa do postawienia zarzutów w myśl art. 237 k.p.k i na zasadzie art. 245 par 1 k.p.k.

postanowił

przedstawić Władysławowi Bochnakowi zarzut, że od nieustalonego bliżej czasu do dnia 10.V.66 w Legnicy nie mając zezwolenia właściwych władz sporządził a następnie rozpowszechnił drogą pocztową lub w inny sposób różnego rodzaju druki i fotokopie rysunków o treści religijnej.

Przez co dopuścił się czynu (ów) przewidzianego (nych) w art. 6a dekr. z dnia 5.07.1946 r.

OFICER DOCHODZENIOWY
(podpis nieczytelny)

Dokument 5.

PROKURATURA POWIATOWA
W LEGNICY

Dnia 13 września 1966 r.
Nr akt 1 Ds. 775/66

AKT OSKARZENIA
przeciwko
Władysławowi Bochnakowi
o czyn z art. 6 lit. a dekretu z dnia
5.VIII.1946 r. Dz. U. Nr. 34 poz. 210 z późn.
zmianą w dekreście z dnia 22.IV.1952 r.
/Dz U. Nr 19 poz. 114/

Oskarżam:

Władysława Bochnaka s. Władysława i Anieli z d. Klikuszowian ur. 11.VIII.1934 r. w Gronie pow. Nowy Targ zam. Legnica ul. Sądowa 34, pochodzenia społecznego chłopskiego, o wykształceniu wyższym teologicznym, duchownego rzymsko-katolickiego, kawalera, nie karanego.

/na wolności – środka zapobiegającego nie stosowano/

o to, że

w czasie od 1963 r. do 10 maja 1966 r. w Legnicy, celem rozpowszechnienia sporządzał

w znacznych ilościach fotokopie postaci i przedmiotów kultu religijnego, łącząc je z emblematem godła Państwa Polskiego mimo, że na wykonanie oraz rozpowszechnianie ich nie uzyskał zgody właściwego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk.

to jest o czyn z art. 6 lit. a dekretu z dnia 5.VIII.1946 r. Dz. U. Nr. 34 poz. 210 z późn. zmianą w dekreście z dnia 22.IV.1952 r. /Dz U. Nr 19 poz. 114/

Na zasadzie art. 15 i 20 par. 1 kpk sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd Powiatowy w Legnicy.

Uzasadnienie

Urząd Pocztowy w Legnicy, ujawnił w okresie marca i kwietnia 1966 r. korespondencje na kartach pocztowych – pochodzących z bliżej nieokreślonego źródła. W związku z tym oraz umieszczoną na tych kartkach kompozycją fotomontażową obrazu Matki Bożej Częstochowskiej z godłem Państwa Polskiego zgodnie z zarządzeniem Nr 81 Ministra Łączności i Regulaminem o Przesyłkach Poczтовых, zakwestionowano wymienione przesyłki, przekazując je Komendzie Powiatowej MO w Legnicy. W toku czynności dochodzeniowych stwierdzono, iż kartki

pocztowe, o których mowa wyżej pochodzą od Władysława Bochnaka – wikariusza parafii pod wezwaniem Świętej Trójcy w Legnicy. Zaciągnięta w międzyczasie opinia od Naczelnika Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Pracy, Publikacji i Widowisk we Wrocławiu w kwestii określenia legalności wytwarzanych przedmiotów stwierdza, iż zakwestionowane pocztówki są produkcją nielegalną symbolizującą koncepcję tzw. „państwa bożego” a produkcja ich nie uzyskała by aprobaty Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Przeprowadzona rewizja mieszkaniowa u Władysława Bochnaka ujawniła znaczne ilości tego rodzaju pocztówek, fotokopii, rysunków, obrazów i postaci kultu religijnego, a nadto negatywne i pozytywne fotograficzne świadczące o produkcji tych przedmiotów. Ujawnione i zakwestionowane fotografie, rysunki były produkowane w celu nielegalnego ich rozpowszechnienia przez tegoż Władysława Bochnaka.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego Władysław Bochnak przyznał się do winy. W złożonych wyjaśnieniach stwierdził, iż od 1963 r. rozpoczął jako amator wytwarzać większą ilość odbitek i różnorodnych rysunków o treści religijnej. Wytwory swe przekazywał i wiernym podczas wizyt duszpasterskich, a nadto przysyłał krewnym i znajomym jako karty pocztowe.

Władysław Bochnak w dalszej części swych wyjaśnień utrzymuje, iż nie wiedział o tym, że na wytwarzanie i rozpowszechnianie opisanych wyżej przedmiotów potrzebne jest pozwolenie władz. Twierdzenie to stoi w sprzeczności z informacją Kom. Pow. MO w Legnicy /k.41/ albowiem jak wynika z tejże informacji w dniu 22.XII.1965 r. zwrócono uwagę Władysławowi Bochnakowi o nielegalności wytwarzania widokówek podobnej treści z okazji Świąt Bożego Narodzenia. Mimo ostrzeżenia Władysława Bochnaka o bezprawności poczynań i wynikającej z nich konsekwencji, nie zaprzestał on produkcji i rozpowszechniania zakwestionowanych przedmiotów. Zebrane materiały dowodowe nie stwierdziły wprawdzie bezpośrednio materialnego zainteresowania Władysława Bochnaka, jednak zamiaru takiego nie można wykluczyć. Wina Władysława Bochnaka w zakresie zarzucanego mu czynu została udowodniona załączonymi dokumentami, zeznaniami świadków, a nadto jego wyjaśnieniami.

Prokurator Powiatowy
Władysław Woja

* * *

Jak to już wspomniano w opisie wstępnym, sprawa prowadzona przeciwko ks. Władysławowi Bochnakowi była typowym działaniem bezpieki wobec duchownego i stałym elementem walki z Kościołem. Dla współczesnych pokoleń dokumenty te powinny posiadać szczególną wartość pedagogiczną i naukową. Z jednej bowiem strony mogą uświadomić, z jakimi problemami borykali się

księża posługujący w okresie PRL, z drugiej uwidaczniają, jakimi narzędziami posługiwał się system komunistyczny w zaplanowanej i konsekwentnie prowadzonej walce z Kościołem. Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk to m.in. jedno z narzędzi, jakim posługiwała się ówczesna władza, aby móc kontrolować Kościół katolicki lub inne wrogie jej środowiska.

Powyższe dokumenty ukazują również, w jaki sposób w tamtych latach był przez bezpieczeńkę postrzegany ks. Bochnak. W charakterystyce jego postaci użyto dwóch określeń. Pierwsze sugeruje jego dobre relacje z bp. Kominkiem, a nawet wprost zaufanie wrocławskiego hierarchy wobec ks. Bochnaka. Co warto podkreślić, w latach 70. XX w. ordynariusz Kościoła wrocławskiego miał pod swą jurysdykcją bardzo wielu księży, zwrócenie więc jego uwagi na jednego z wikariuszy musiało wiązać się ze szczególną osobowością ks. Bochnaka. Zresztą niedługo po opisywanych wydarzeniach, 1 maja 1968 r., ks. Bochnak skierowany został jako proboszcz do wyjątkowo trudnego środowiska, jakim była ówczesna Bogatynia. Drugie określenie – mniej kulturalne – „fanatyk religijny” wbrew pozorom należy uznać w tym wypadku za komplement. Oznacza ono bowiem, że postawa religijna ks. Bochnaka była dla Służby Bezpieczeństwa na tyle jednoznaczna, że to właśnie ją przyjęto za podstawę jego działalności.

Analiza dokumentów jasno wskazuje, że najpierw bezpieczeństwa stwierdziła fakt (produkcji pocztówek o treści religijno-patriotycznej), a dopiero później szukała podstawy prawnej, aby móc ks. Bochnakowi postawić jakiegokolwiek zarzuty. Ks. Bochnak został skazany na rok pozbawienia wolności w zawieszeniu.